

RELIGIA DACILOR

Asupra religiei daco-geailor, informațiile cele mai ample le-a lăsat Herodot.

“Tată în ce fel se socot ei nemuritori: credința lor este că ei nu mor, ci că cel care piere se duce la Zamolxis – divinitatea lor – pe care unii îl cred același cu Gebeleisis¹. Tot în al cincilea an aruncă sorăii, și întotdeauna pe acel dintre ei pe care cade sorăul îl trimit ca solie la Zamolxis, încredinându-i de fiecare dată toate nevoile lor.

Trimitere solului se face astfel: câțiva dintre ei, așezându-se la rând, țin cu vârful în sus trei sulii, iar alții, apucându-l de mâini și de picioare pe cel trimis la Zamolxis, îl leagă de câteva ori și apoi, făcându-i vânt, îl aruncă peste vârfurile sulielor. Dacă, în cădere, omul moare străpuns, rămân încredințați că zeul le este binevoitor; dacă nu moare, atunci îl învinuiesc pe sol, hulindu-l că este un om rău; după ce aruncă vina pe el trimit după un altul. Tot ce au de cerut îi spun solului cât mai e în viață. Când tună și fulgeră, tricii despre care este vorba trag cu săgețile în sus, spre cer, și își amenință zeul, căci ei nu recunosc vreun alt zeu afară de al lor”².

După descrierea acestui sacrificiu ritual, Herodot vorbește despre Zamolxis:

“După câte am aflat de la elenii care locuiesc în Hellespont și în pont, acest Zamolxis, fiind om ca toți oamenii, ar fi trăit în robie la Samos ca sclav al lui Pythagoras, fiul lui Mnesarhos. Apoi, câștigându-și libertatea, ar fi dobândit avuție multă și, dobândind avere, s-a întors bogat printre ai lui. Cum tricii duceau o viață de sărăcie cruntă și erau lipsiți de învățătură, Zamolxis acesta care cunoscuse felul de viață ionian și moravuri mai alese decât cele din Tracia, ca unul ce trăise printre eleni și mai ales alături de omul cel mai înțelept al Elladei,

¹ În realitate două divinități distincte.

² *Istori*, IV, 94 (trad. Felicia Vană – Ætef).

lângă Pythagoras, a pus să i se clădească o sală de primire unde-i găzduia și îi ospăta pe cetățenii de frunte; în timpul ospelașelor, îi învăța că nici el, nici oaspeții lui și nici urmașii lor în veac nu vor muri, ci se vor muta numai într-un loc unde, trăind de-a pururea, vor avea parte de toate bunățile. În tot timpul cât își ospăta oaspeții și le cuvânta astfel, pusese să i se facă o locuință sub pământ. Când locuința fu gata se făcu nevăzut din mijlocul tracilor, coborând în adâncul încăperilor subpământene, unde stătu ascuns vreme de trei ani. Tracii fură cuprinși de părere de rău după el și-l jeliră ca pe un mort. În al patrulea an se ivi însă iarăși în fața tracilor și așa îi făcu Zamolxis să creadă în toate spusesele lui”³.

Descoperirile arheologice și studiile recente au adus textului lui Herodot completări și rectificări.

Că Zamolxis ar fi fost la origine întemeietorul unui cult inițiatic și mistic, un personaj istoric real, un taumaturg și un reformator care ulterior a fost divinizat, este o ipoteză acceptabilă. Diodor din Sicilia îl situează alături de ceilalți doi mari întemeietori de religii ai omenirii, Zarathustra și Moise. Că ar fi fost un sclav al lui Pitagora – este însă o legendă naivă, repetată și de Strabon (VII, 3, 5) și respinsă chiar de Herodot, care era convins că “acest Zamolxis a trăit cu multă vreme înaintea lui Pythagoras” (IV, 96). Iar V. Pârvan, respingând această legendă, consideră total greșită ideea grecilor că daco-geții ar fi fost adepții teoriei pitagoreice a tempiozei.

Dar o asemenea legendă s-a putut naște tocmai pentru că anticii greci credeau că au sesizat asemănarea dintre Pitagora și Zalmoxis, atât în ce privește doctrina, cât și practicile cultului. Daco-geții credeau într-o existență fericită după moarte; nu, propriu-zis, în “nemurirea sufletului”, căci nimic nu ne îndreptățește să presupunem că ar fi cunoscut ideea de “suflet”, în sens spiritual. “Nu poate fi vorba de o concepție superioară de prelungire ori transformare a vieții, în formă

³ *Ibidem*, IV, 95.

spirituală, ca suflet absolut imaterial, ci numai de o trăire fără de sfârșit, deplin conștientă și identică celei pământene, cu deosebirea că se adăugau fericirile unei îndestulări desăvârșite, cu toate bunătățile” (I. I. Russu).

Privită sub raportul practicilor de cult, religia daco-geailor era o religie inițiatică și misterică⁴. Pentru această religie, caracteristic era actul inițiatic al retragerii temporare în ceea ce semnifică “cealaltă lume”, și anume, într-o locuință subterană sau într-o grotă⁵. De asemenea, semnificative pentru concepția religioasă și practicile cultice geto-dacice – și din nou confirmate de Herodot – erau și banchetele rituale ale asociațiilor religioase secrete pe care le formau inițiații. Aceste practici de cult sunt atestate în lumea tracilor din sudul și nordul Dunării.

Așadar, daco-geții credeau că atât cei inițiați cât și urășii lor chiar (cu alte cuvinte: oaspeții chemați de Zamolxis la ospățul ritual), “nu vor muri, ci se vor muta numai într-un loc unde, trăind de-a pururea, vor avea parte de toate bunătățile”. Această credință într-o post-existență în forme materiale analoage vieții terestre – credință pe care o întâlnim și la egipteni, la perși, la celți sau la germani – dovedește nivelul superior al gândirii religioase a daco-geailor.

Religia lor era politeistă, - la fel ca religia tuturor popoarelor indo-europene. Era adorat în Dacia și un zeu al războiului (echivalentul lui Ares sau Marte), căruia – după mărturia lui Iordanes – geții îi jertfeau prizonieri prinși în război, “socotind că zeul războaielor trebuie împăcat prin vărsare de sânge omenesc”. De asemenea, acestui zeu – întocmai ca la celți – i se jertfeau primele prăzi de război: “lui i se atârnavă pe trunchiurile arborilor prăzile de război cele dintâi”.

Ca divinități feminine, se pare că daco-geții aveau și o zeiță a focului vetrei, a focului sacru, - deci investită cu atribute asemănătoare celor ale Vestei la

⁴ Asemenea celei din legenda relatată de Strabon – în care Zamolxis “s-a retras și a petrecut o bucată de vreme într-o peșteră”. – “Cultul lui Zamolxis ne duce de-a dreptul la cultul dyonisiac al traco-frigianului Sabazius” (Gr. G. Tocilescu, 1880). Daco-geții “nu puteau fi străini de entuziasmul și frenezia caracteristică vieții religioase a tracilor” (I. I. Russu).

⁵ Această retragere temporară era un echivalent ritual și simbolic al unei “coborâri în Infern”, al unei “morăi și renașteri” într-o nouă viață; act ritual de inițiere misterică atestat nu numai în cazul lui Pitagora, al legendarului Minos sau al lui Dionysos, ci și în alte religii, iraniene și asiatice.

romani. Mai certă pare existența la daci a unei zeițe Bendis, zeița Lunii, a pădurilor și farmecelor, a vrăjilor, menționată și de Herodot și Strabon, corespunzând deci Artemidei grecilor și Dianei romanilor; imaginea ei (presupusă) apare în mai multe reprezentări plastice descoperite până în prezent. Lexiconul grec dintr-o epocă târzie menționează printre zeițe și pe soția lui Zamolxis, cu nume identic celui al soăului ei.

O singură dată numit de autorii antici (și anume de Herodot) apare Gebeleizis, zeul furtunii și al fulgerului. Probabil că la început Gebeleizis fusese un zeu al cerului. De cultul lui era legat și ritul tragerii cu arcul în nori în timpul furtunii – dar nu pentru a-l “amenința” pe Gebeleizis, ci desigur că pentru a speria puterile demonice – Până la urmă, printr-un sincretism religios, Gebeleizis a ajuns să fie confundat (la o dată imprecizabilă) cu Zamolxis, contopindu-li-se atributele.

Zamolxis însă, divinitatea chthoniană, a rămas – cel puțin, începând din secolul lui Herodot – divinitatea supremă a daco-geților. După unii autori, “Gebeleizis îi disputa domnia asupra împărăției umbrelor. În virtutea anumitor schimbări survenite în religia lor, o parte dintre geto-daci începuseră să creadă că la Gebeleizis și nu la Zamolxis merg cei care părăsesc lumea pământescă”. Alți autori admit că “cele două divinități, inițial distincte, s-au fi contopit; dar nimic nu ne îndreptățește să-l transformăm pe Zamolxis, zeu suprem, într-o divinitate urano-solară”.

Concluzia cea mai plauzibilă este bazată pe însăși etimologia (în general acceptată) numelui divinității: în limba tracă cuvântul *zamol* înseamnă “pământ”. Zamolxis era izvorul vieții, zeul vegetației, al reînvierii naturii, atributele lui erau legate de creșterea vitelor și rodul ogoarelor. Ca zeu al roadelor pământului, domnia lui se extindea și asupra împărăției morților, rămânând totodată inițiatorul și divinitatea care patrona cultul inițiativ. “Din noțiunea de *pământ* dător de viață și belug a fost plasmuită figura unei zeițe cu trăsături și facultăți umane.

La aceste elemente ale religiei daco-geailor se mai adaugã æi strãvechi componente naturiste, atestate iconografic din ce în ce mai frecvent în noile descoperiri arheologice. Apar figurate pe diverse piese din tezaur imagini – asociate cu simboluri sacre – de æerpi, cerbi, åapi de munte, un grifon în luptã cu un leu, cu un cerb, cu o pasãre, æ.a.m.d. – “imagini împrumutate poate, la origine, din iconografia æi mitologia iranianã”. – Pornitã de la un asemenea stadiu primitiv naturist, religia daco-geailor a ajuns în scurt timp “la un nivel de spiritualizare mai înalt decãt toate celelalte religii înrudite ale popoarelor învecinate, æi cu trãsãturi de o accentuatã eticã”.